

LA INDÚSTRIA DEL VIDRE A MATARÓ AL PRIMER TERÇ DEL SEGLE XVII I EL NAIXEMENT DE PASQUAL D'ARAGÓ

Hi ha unes cartes, fins ara inèdites, que concerneixen les dues qüestions a què es refereix l'enunciat d'aquesta comunicació, és a dir, tant aporten notícies sobre l'esplendor que en aquelles dates del primer terç del segle XVII tenia a Mataró la indústria del vidre, com també serveixen per suggerir-nos, malgrat no fer-ho d'una manera irrefutable, juntament amb altres circumstàncies i arguments, el lloc o la casa on va néixer el novè fill del duc de Cardona.

EL VIDRE MATARONÍ L'ANY 1626.

És prou admès i conegut que els vidriers mataronins en el segle XVI i durant el primer terç del segle XVII van sobresortir per la quantitat i la qualitat de la seva producció, resultant els vidres de Mataró molt afamats i estimats, àdhuc fora d'Espanya.

El valor de les cartes que tot seguit copiarem consisteix en referir-se al vidre mataroní l'any 1626, és a dir, en un temps en què els vidriers de Mataró, bàsicament, imiten formes i models de l'escola veneciana, constatant-se la seva real vàlua abans de produir-se peces de vidre ja de característiques pròpiament autòctones, com les del segle XVIII, de les quals es tenen més dades i són menys apreciades (1). Les cartes es refereixen a un període en què els vidriers mataronins estaven en el zenit de la seva prosperitat, abans d'ensorrar-se la indústria del vidre de Mataró, sobtadament, en un declivi quasi ruïnós. Pot observar-se, per exemple, com els vidriers, confreres de la confraria del Sant Àngel Custodi, cap a la fi del segle XVII no podien satisfer els estipendis, ni contribuir adequadament a solemnitzar la festa i tenir l'altar del sant patronímic amb la deguda dignitat. I si en els segles passats podia confeccionar-se una llarga llista de noms de vidriers mataronins, l'any 1713 sols es podran comptabilitzar quatre confreres en l'ofici, ultra ni trobar-se els llibres ni les ordinacions de la confraria. (2)

Les repetides cartes tracten, doncs, de l'època d'esplendor del vidre mataroní, ben poc abans del declivi sorprenent d'aquesta indústria. Són dues cartes adreçades des de Madrid al mataroní Joan Palau el 19 d'octubre i el 2 de novembre de l'any 1630, per Baltasar Navarro, fent referència a unes copes o uns vasos que van endur-se de Mataró el duc de Cardona i Lluís d'Haro l'any 1626. Copiarem els fragments que ens interessin:

«... Si (h)ubiere algún arriero con vidros, me mande Vm dos o tres docenas de vidros blancos, a la traça de los que se mandaron hacer por don Luís de Aro, y dos juegos de a docena, los unos dentro de otros, uno blanco y otro claro.»

«... Los vidros (h)an de ser de la cantidad que (h)e dicho, blancos, de lo mejor que se (h)aga en Mataró y los otros ordinarios, de las más exelentes echuras que se (h)ayan (h)echo, y todos grandes, porque vidros pequeños tengo (h)artos acá, y pues (h)abrà ahy Oficiales que tengan mucha plática y inteligencia, como los que hiço hacer el Sr duque de Cardona y demás cortesanos quando estubo ahí el Rey. No imbío padrones porque lo remito todo a su cuidado de Vm ...»

Es tracta, com pot observar-se, de dues cartes procedents de la cort que fan referència a una comanda de *vidros* (en castellà antic és sinònim de vidre, i també de copes, vasos, recipients de cristall, etc.) que es vol que siguin semblants als que quatre anys abans –quan les fracassades Corts de 1626– van endur-se'n de Mataró Lluís d'Haro, el duc de Cardona y *demás cortesanos*. Tant agradarien aquells *vidros* a la noblesa madrilenya, que quatre anys després es fa la comanda que ara comentem, al·ludint-se a la pràctica i intel·ligència dels oficials vidriers de Mataró i a les excel·lents formes –*echuras*– de les copes. Tot fa pensar, doncs, que aleshores, en el primer terç del segle XVII, els vidres mataronins eren no sols coneguts i apreciats, sinó que no eren superats per cap altres d'arreu d'Espanya, segons el criteri dels nobles radicats a Madrid.

Fins podria somiar-se, fent un incís i escapant-nos de tot rigor històric, que la transparent i gran copa del quadre que pintaria Velázquez per aquells temps a la mà d'*El aguador de Sevilla* havia sortit d'algun forn de Mataró...

JOAN PALAU.

En constatar l'èxit dels vidres mataronins a la cort, també s'ha revelat la realitat d'unes relacions tingudes l'any 1626 entre els forasters arribats aleshores a Mataró i el mataroní Joan Palau, la qual cosa pot suggerir-nos que aquest potser tingué alguna participació en l'allotjament d'aquells. Qui era aquest mataroní?

Joan Palau era un jove hereu d'una de les més principals famílies de la vila, la dels Palau que tenien la casa pairal prop de l'església, que ara resta enderrocada i substituïda per un petit jardinet (3). Aquests Palau, cal no confondre'ls amb els del carrer d'en Palau.

Era nét de Joan Serra (a) Arnau, més conegut com Joan Arnau (a) Palau, que havia mort l'any 1612, i és prou famós com el posseïdor d'una nau que va perdre's a *La Invencible*, i per haver estat un excepcional navegant i un singular comerciant. El pare de Joan Palau fou Melcior Palau, casat amb Dorotea Buscà. Tant l'avi com el pare i el mateix Joan Palau foren importants col·laboradors

de la monarquia i els principals dirigents durant molts anys de la política i dels assumptes i afers concernents a la vila de Mataró, i havien tingut i tindrien estimables i fidels relacions amb el duc de Cardona, com també amb tots els virreis i altres autoritats que s'anaven succeint en el Principat. Cal suposar que estarien presents a l'hora de decidir el lloc on s'allotjarien els arribats a Mataró per motiu de les Corts de 1626.

Joan Palau, igual que l'avi i el pare, seria nomenat per la universitat de la vila capità de Mataró, i s'ha d'admetre que fou un notable capità principalment pel que fa a la defensa del litoral contra les incursions de pirates, moros i turcs. La seva més preeminent i coneguda gesta fou la del 31 d'agost de 1628 quan va impulsar, dirigir i comandar la captura d'una sagetia de turcs situada davant Mataró que combaté i rendí, fent quaranta-sis presoners i tretze morts. Era un expert navegant i un agosarat combatent. Moriria jove, l'any 1639, comandant els mataronins que acudiren al Rosselló per alliberar el castell de Salses ocupat pels francesos (4). També era un notable comerciant, ja que tenia amics a Mallorca, Menorca, Sardenya... i excel·lents relacions, com veurem, amb els De Negro, negociants genovesos afincats a Mataró i residents al carrer Montcada de Barcelona.

La missió de Joan Palau d'aposenar a Mataró els vinguts a la vil·la, amb motiu de celebrar-se Corts al Principat l'any 1626, queda pressentida en conèixer la seva relació amb el duc de Cardona i el senyor d'Haro i altres personatges de la cort, als quals va trametre objectes de vidre confectionats a Mataró. I pot ben creure's aquesta intervenció en llegir-se una carta, conservada a l'arxiu familiar dels Palau, igualment com les abans consignades en tractar de la indústria del vidre. La carta és del 25 de gener de 1626, quan la universitat de Mataró amb força anticipació ja es preocupava de l'arribada dels viatgers. Des de l'estudi de la qüestió fet per Rafael Soler Fonrodona, al qual després ens referirem, se sap que l'estada de la duquesa de Cardona i el naixement del seu fill Pasqual a Mataró no fou pas accidental, no fou conseqüència d'una parada episòdica en un viatge cap a Barcelona, sinó ben premeditada, organitzada i de llarga durada, i no va pas limitar-se a la duquesa sinó que abraçava un conjunt de familiars i servei. Els qui regien la vila van preveure-ho tot en el mes de gener (el de la data de la carta que tot seguit copiarem), vetllant que no s'alterés el preu de les provisions i aliments, i que mai no en manquessin, especialment el peix, ja que es suposava que s'entraria en temps de quaresma amb l'estada dels forasters. (5)

La carta al·ludida, fins avui inèdita, que constata com els Palau esmentats, pare i fill, tenien la missió d'aposenar els viatgers i a més pretenien monopolitzar aquest assumpte, es refereix a *lo Compte*. Sembla tractar-se del privat de Felip IV, el comte-duc d'Olivares, llavors només o preferentment conegut com a comte d'Olivares, que era oncle del senyor d'Haro. L'escrit acredita que Melcior Palau i Joan Palau, aquest radicat aleshores a Barcelona, acaparaven la gestió dels allotjaments. Fins i tot afirmarien, referint-se al comte, que *no'ns convé estiga en altra casa de la vila ...* La carta adreçada per Melcior Palau al fill és aquesta:

«En Mataró a 21 de Janer 1626

Tinch vist lo que dius de (h)aver enviat a sercar en Melchior (6), que puis la vinguda del rey se allarga, valia més (h)averlo dexat estudiar fins (que) (h)agués convingut venir, però al fi, ni hi ha remey.

A lo que dius de venir a estar assí lo Comte, al temps (que) lo rey serà en Barsa, y de voler venir a veure la vila antes, me apar (que) pories parlar a Don J^o Batista de Negro (7) y dirli lo quan nos convé. Y en casa de dit Dn J^o poria estar molt acomodat, si (h)avia de estar assí un mes o dos. Que jo crech (que) Dn J^o ho farà ab llarguesa, puis no li (h)a de costar res, sinó desar la casa, y lo dia (que) vindrà a passeiar po(d)rà venir en ntra. casa. Si estava assí alguna passada, com dius, tindria divertiment de dita casa als caputxins, y a nosaltres no'ns convé (que) estiga en altra casa de la vila, y axí me apar (que) és la millor resolució (que) se'n pot pendre.

Ton pare

Melchior Palau

A Juan Palau, Burgés, en Barsa»

NAIXEMENT DE PASQUAL D'ARAGÓ.

Ignorem si el comte d'Olivares estigué a Mataró. Tanmateix no és impossible que assistís al casament del seu nebot i predeterminat hereu Lluís d'Haro amb la filla del duc de Cardona. La duquesa de Cardona arribaria a la vila de Mataró el diumenge 8 de febrer de 1626. A la primera setmana del mes de març nasqué el seu fill Pasqual, el 26 d'aquell mateix mes es casaria a Mataró la seva filla Caterina amb Lluís d'Haro, i l'11 d'abril següent va ser batejat el nadó. L'estada dels ducs de Cardona a Mataró, acompanyats de parents i servents fou doncs prevista amb força anticipació, de llarga durada i plena d'esdeveniments.

Rafael Soler i Fonrodona ha estudiat amb detall les circumstàncies de l'estada dels ducs de Cardona a Mataró (8). Malgrat que opina que el naixement de Pasqual d'Aragó podia pensar-se que havia succeït a la casa dels Palau del carrer d'en Palau, tanmateix el lloc d'aquest naixement és un dels interrogants que Rafael Soler manifesta expressament restar obert, i fins i tot demana futures aportacions per donar-se una resposta més definitiva a la pregunta. Posteriorment, Joan Giménez i Blasco també ha tractat el tema de l'estada dels ducs de Cardona a Mataró i del naixement del seu novè fill (9), intentant primordialment donar una plausible explicació al caràcter secret de la cerimònia del casament que resulta ben acceptable, si no es vol tenir com a motiu suficient l'ocurrència de fer-se en temps de quaresma. Però ni aporta cap notícia sobre el lloc o la casa on van allotjar-se els viatgers, ni refusa la tesi de Soler.

Intentem clarificar aquesta incògnita del lloc on va aposentar-se la família dels ducs de Cardona i conseqüentment on va néixer Pasqual d'Aragó, un dels personatges més principals nats a Mataró dins l'estament eclesiàstic: cardenal, arquebisbe de Toledo...

El nostre parer és que el lloc va ser la casa de tres cossos –avui en té quatre– formada de planta baixa i dos pisos situada a la Riera, coneguda ara –no pas aleshores– com can Palau. Els tres cossos al·ludits tenen avui la numeració del 61 al 65 de la Riera, dos foren adquirits l'any 1610 i l'altre l'any 1617 per la pubilla del mas Mateu del veïnat del Cros d'Argentona, Maria Paula Mateu, coneguda com *Mateva* (10). L'estiu de l'any 1625, és a dir, mig any abans de preveure's la vinguda dels forasters, va casar-se la filla de la *Mateva* (Teresa Mateu), una altra pubilla, amb Joan Palau, hereu de la família Palau residencida prop de la parròquia, i que amb el seu pare, com s'ha constatat, volien acaparar la missió de l'allotjament dels cortesans destinats a viure a Mataró. La núvia aportaria la casa de la Riera al matrimoni en concepte de dot. L'any 1626 seria una casa quasi per estrenar que, malgrat que en futures generacions es convertiria en la casa pairal dels Palau, aleshores apareixia com una mansió de propietari poc conegut. Pujades coneixia l'existència de les dues famílies Palau de Mataró i quines eren les seves cases pairals, però desconexeria que l'hereu d'una d'elles s'havia convertit en propietari per motiu de matrimoni de la casa de la Riera i per això, desorientat, atribueix la propietat de la casa on va néixer Pasqual d'Aragó a *un tal Palau*. Efectivament, en el Dietari de Jeroni Pujades, un contemporani dels fets, es diu que el futur cardenal i arquebisbe va néixer a la casa de T. Palau (un tal Palau, o T(eresa) Palau (11).

Un biògraf, aquest no pas contemporani dels fets, però el més conspicu de Pasqual d'Aragó (12) situa el seu naixement a la Riera, malgrat no atinar amb el cognom dels Palau i confondre's amb la denominació «El Palau», del tot anacrònica, sorgida en el segle XVIII per designar una casa situada uns metres més amunt del mateix carrer.

Ultra les consideracions anteriors, cal destacar que la casa de la *Mateva* (d'un tal Palau) complia tots els requisits per allotjar la família dels ducs de Cardona. Era nova, àmplia, i sobretot podia deixar-se als forasters lliure d'ocupants, ja que la *Mateva* podia passar al mas del Cros. Pensem que va fer-se el mateix que es pretenia amb la mansió dels genovesos respecte al comte d'Olivares, i igualment com va fer-ho el duc de Cardona: deixant el seu palau per al rei i el seguici reial mentre ell passava a residir al convent dels franciscans i la seva dona i família a Mataró.

Tot sembla corroborar la notícia sobre el lloc de residència dels ducs de Cardona que es dona en el Dietari de Pujades, interpretada de la manera abans considerada, i confirmada amb el coneixement que tenim de l'interès de Joan Palau i el seu pare d'apostar aquells nobles i que, efectivament, va tenir-hi relació regalant, tant al duc de Cardona com a Lluís d'Haro, unes copes de la sobresortint qualitat que aleshores es construïa a la vila de Mataró, que tant agradarien als cortesans de Madrid.

Antoni Martí i Coll

NOTES.

- 1.- JUNCOSA i CASTELLÓ, Ramon; CLARIANA i ROIG, Joan-Francesc. «El vidre a Mataró» II, *FULLS/28 del Museu Arxiu de Santa Maria*. Mataró, abril 1987, p.54.
- 2.- Vegeu «Deliberació del consell de la vila 13-5-1713» a «Les confraries i el gremi de teixidors de lli mataronins (1576-1835), comunicació presentada a V Sessió d'Estudis Mataronins, Mataró 1989.
- 3.- Vegeu fotografia a *Historia de una familia de Mataró* (Premi Iluro 1961. Mataró 1962). Làmina IX. (A l'esquerra de la finestra es pot notar un senyal que denota l'existència de la capella que avui està a l'entrada de can Palau de la Riera: Làmina XII).
- 4.- Vegeu *Historia de una familia de la vila de Mataró* (op. cit), p. 41 i ss.
- 5.- GIMÉNEZ i BLASCO, Joan. *La Universitat de Mataró (1589-1628)*, Ed. Alta Fulla. Mataró 1990, nota 44 de la plana 70.
- 6.- Melcior és un dels germans de l'hereu Joan Palau. El 20 de gener de 1626 acabava d'assolir el batxillerat en dret canònic a la universitat d'Osca. En el futur seria ardiaca i canonge de Vic, canonge de Barcelona, inquisidor del Principat i bisbe de la Seu d'Urgell.
- 7.- Joan Baptista de Negro era genovès. Jeroni Pujades es refereix a De Negro en tractar d'un avalot ocorregut a Barcelona el 9 d'abril de 1624 per culpa d'uns mariners genovesos, i apareix vivint a Barcelona al carrer de Montcada. La seva residència a Mataró està constatada per Joaquim Llovet a Mataró 1680-1719. El pas de vila a ciutat (Premi Iluro 1965, Mataró 1966), nota 24 de la plana 29. La casa de De Negro podria ser la coneguda fins al seu enderrocament com a casa dels genovesos, dibuixada per Marià Ribas. Així sembla suggerir-ho la seva situació a la vora dels caputxins, segons es dedueix de la carta (vegeu RIBAS i BERTRAN, Marià. «Successives transformacions d'un solar mataroní», *III Sessió d'Estudis Mataronins*. Mataró 1987, p. 91 i ss).
- 8.- SOLER i FONRODONA, Rafael. «Els ducs de Cardona...», *FULLS/9 del Museu Arxiu de Santa Maria*, desembre 1980.
- 9.- GIMÉNEZ i BLASCO, Joan. *La Universitat de Mataró (1589-1628)*.
- 10.- Maria Paula Mateva, pubilla, mare d'una altra pubilla i àvia d'una altra, propietària del mas Mateu, va voler passar a viure a Mataró. Va morir a Mataró essent enterrada al convent dels carmelites, avui parròquia de Sant Josep, on encara es conserva la làpida funerària en el creuer del temple. S'hi pot llegir el cognom de Mateva i el d'un Palau que seria també enterrat després. En relació a les cases pairals dels Palau, vegeu *Història d'una família...*, segona part. Mataró 1979, p. 26 i ss, i 39.
- 11.- Dietari de Jeroni Pujades. Vol. IV, p. 40. Malgrat constar en el Dietari que el naixement de Pasqual d'Aragó fou a T. Palou, pensem que volia dir T. Palau o que va equivocar-se l'impressor del Dietari en transcriure el manuscrit. Pujades podia conèixer bé les famílies importants de Mataró ja que el seu sogre era mataroní (vegeu PELLICER i PAGÈS, Josep M. *Estudios histórico-arqueológicos sobre Iluro*, Mataró 1887). «Fernando Puig, padre político del cronista D. Gerónimo Pujades, sabio jurisconsulto y oidor de la Real Audiencia», p. 501.
- 12.- Narciso de Estenaga Echevarría. París 1929 (consta a l'obra citada de Rafael Soler Fonrodonà).